

Policy brief

Mångbruk – att samsas om samma skog

Det finns en potential för att utveckla mångbruk av skog, men det förutsätter en väl utvecklad landsbygdspolitik med en tydlig styrning och vision för framtiden. Det visar analysen som bygger på intervjuer med skogsägare och mångbrukare med eller utan skog, och på litteraturstudier av tidigare forskning om hur skogen används.

Mångbruk av skog är ingen ny företeelse i Sverige. Skogen har under lång tid haft betydelse för människors försörjning, samtidigt som den till exempel kan vara en plats för rekreation. Enligt Nationella Skogsprogrammet betyder mångbruk ”att skogen används för flera olika syften (t.ex. skogsbruk, naturturism, rennäring, naturvård, träförädling, jakt, trivsel, ideellt föreningsliv, rekreation, folkhälsa, arena för kulturyttringar m.m.). Syftena kan vara kommersiella eller icke-kommersiella.”

På uppdrag av regeringen har forskare knutna till Future Forests undersökt mångbrukets potential att bidra till jobb och tillväxt i hela landet. Analysen av mångbrukets möjligheter tar sin utgångspunkt i tidigare forskning om hur skogens används och vilka funktioner eller ekosystemtjänster den bidrar med. Analysen bygger också på intervjuer med skogsägare och mångbrukare med eller utan skog.

REKOMMENDATIONER

- 1 Utveckla politik och styrning för mångbruk inom ramen för hållbar landsbygdsutveckling.
- 2 Stärk landsbygdens infrastruktur för att möjliggöra mångbruk av skog.
- 3 Etablera arenor för samverkan och erfarenhetsutbyte rörande mångbruk.
- 4 Sprid kunskap om mångbruk och satsa på entreprenörskap.
- 5 Utveckla former för avtal mellan mångbrukarentreprenörer, markägare och andra rättighetsinnehavare.
- 6 Se över om skyddade områden kan öppnas upp för mångbruk.
- 7 Förenkla regelverk för landsbygdsföretagande.
- 8 Se över möjligheterna till riktade ekonomiska stöd till mångbrukare på landsbygden.

1. Vad är mångbruk?

I Sverige, liksom i många andra länder, används skogen för många olika syften. Det innebär att det finns olika erfarenheter och olika uppfattningar om vad som menas med mångbruk, vilka olika syften eller aktiviteter som kan samsas i skogen, men också vad befintligt eller utvecklat mångbruk av skog kan bidra med i termer av till exempel fler arbetstillfällen.

Mångbruk av skog överlappar till viss del med begreppet ekosystemtjänster. Ekosystemtjänster är de funktioner hos ekosystem som gynnar människor och förbättrar människors livsvillkor. Förutom försörjande ekosystemtjänster som till exempel timmer, massaved, biobränslen, bär, svamp och viltkött, ingår i mångbruket även kulturella ekosystemtjänster som till exempel hälsofrämjande vardagsrekreation. I de fall där ekosystemtjänster saknar marknadsvärde, men har ett sociokulturellt värde, finns det utvecklade metoder för att värdera tjänsterna och därmed skapa förståelse för tjänsternas betydelse för människors välbefinnande.

Oavsett om mångbruk bedrivs som ett komplement till skogsbruk, eller om mångbruksverksamheten står på egna ben handlar det ofta om att skapa möjligheter att leva och bo på landsbygden. Skogspolitiken länkas därmed samman med landsbygdspolitikerna och de nödvändiga villkoren som krävs för att skapa levande, aktiva och växande landsbygder i Sverige.

Foto: Gennady Kravetsky / Mostphotos

2. Former för mångbruk

Mångbruk bedrivs i många både kommersiella och icke-kommersiella former. Exempel på kommersiella former av mångbruk är renskötsel, fåbodbruk, konfrens- och övernattningsmöjligheter i skogsmiljö, förädling av skogliga produkter och tjänster som timring och småskaligt trähusbyggande, bär- och svampförädling, och upplevelse- och äventyrserbjudanden som till exempel skogsbad, kanot- och båtfärder, jakt- och fiskturism eller guidade vandringar.

För utföraren kan mångbruk utgöra en huvudsyssla, men många har det också som en bisyssla vid sidan av till exempelvis skogsbruk. Exempel på icke-kommersiella former av mångbruk inkluderar självhushållning, som viltkött, bär och svamp, men även att skapa rekreativsmöjligheter för sig själv och för andra i bygden genom att till exempel ställa i ordning en grillplats eller att skapa vackra skogsmiljöer kring populära promenadstråk.

I studierna lyfter de intervjuade fram naturturism, men även vidareförädling av olika råvaror och äventyrsbaserade aktiviteter som mångbruksverksamheter med kommersiell potential. Det framgår samtidigt tydligt att många skogsägare inte har intresse av att utveckla kommersiellt mångbruk på sin mark, men att de ställer sig positiva till att andra gör det.

3. Platser för mångbruk

Mångbruk i skogen förekommer på olika skalor och i olika omfattning beroende på vilken form av mångbruk det handlar om. Renskötsel bedrivs till exempel på cirka 50 % av landets yta. Jakt bedrivs i hela landet men under specifika jakttider. Turism och annan rekreation kan vara mer lokal och platsbunden, likaväl som säsongsbunden. Mångbruket i ett landskap kan ofta ske parallellt med andra former för brukande av skog. Ibland krockar olika

Foto: Maria Groth / Mostphotos

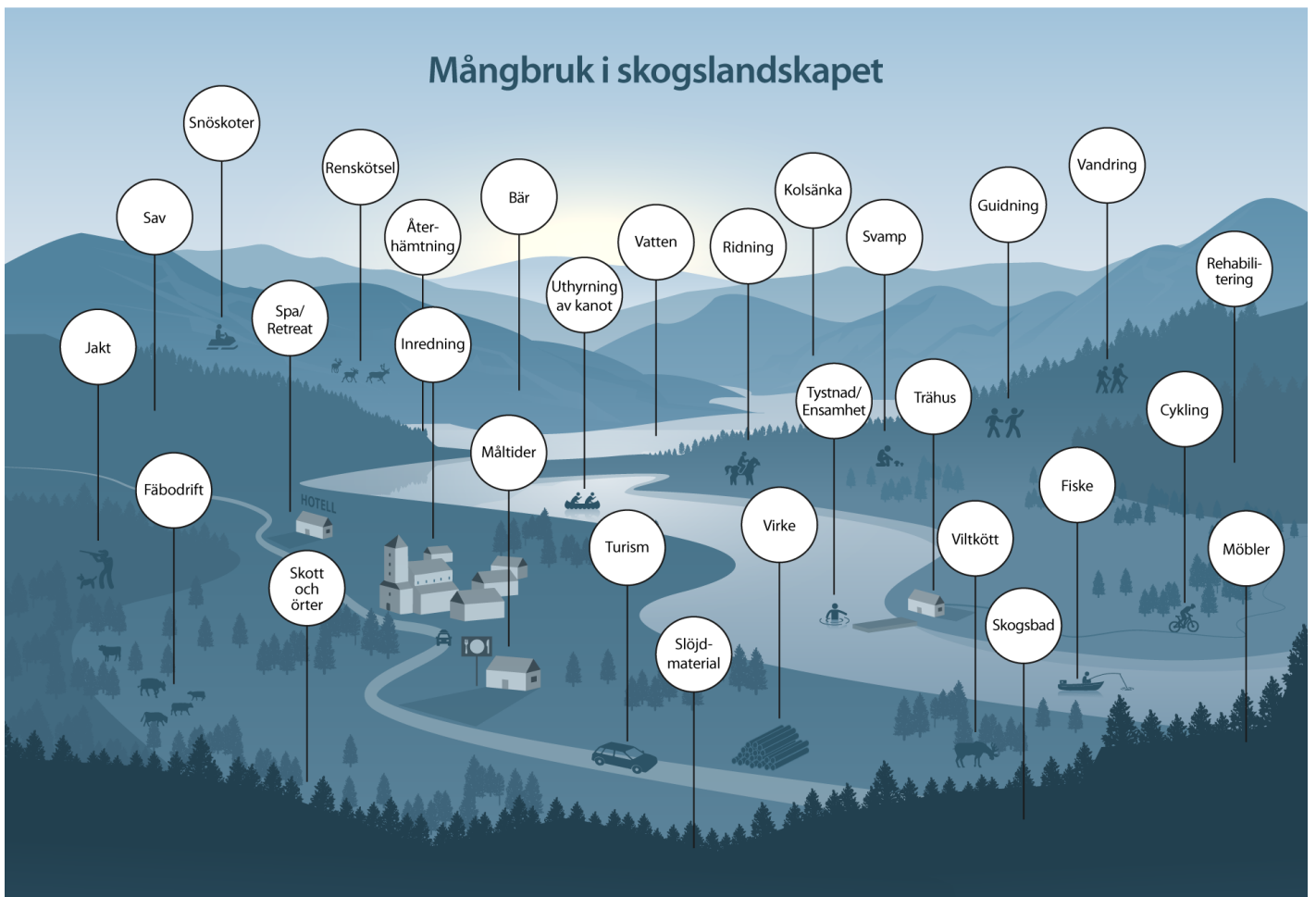

Illustration: Jerker Lokrantz/Azote

Mångbruk inkluderar en rad olika aktiviteter, både kommersiella och icke-kommersiella. Bilden är inte heltäckande utan illustrerar bara ett axplock av former för mångbruk som lyfts fram i olika studier.

verksamheter och då kan det vara nödvändigt med avvägningar eller anpassningar av olika verksamheter. Generellt framförs det som viktigt att skogen är framkomlig och att den upplevs som vacker. Det är viktigt att skogsskötsel i skogsområden som används för särskilda ändamål inom mångbruket kan anpassas till just dessa ändamål. Det finns en potential att utveckla mångbruk i eller i anslutning till skyddade områden – därmed skulle mångbruk kunna fungera som en brygga mellan att bruka och bevara skog.

att bibehålla och utveckla grundläggande infrastruktur och service.

4. Infrastruktur för mångbruk

En väl fungerande samhällsinfrastruktur är en avgörande förutsättning för alla former av mångbruk, särskilt om mångbruket inkluderar besökare. Det är till exempel viktigt att det finns tillgång till turisminformation och guidning, goda transportmöjligheter, möjligheter att äta, handla mat och övernatta. Om olyckan skulle vara framme behövs tillgång till sjukvård och bilverkstad för bilburna besökare.

Studier visar att mångbruk som inkluderar olika former av besöksnäring inte själva motiverar finansiering av grundläggande infrastruktur. Besöksnäringen är snarare beroende av infrastruktur finansierad och motiverad av olika former av naturresursexploatering eller större företag, samt privat och offentlig service som utvecklats i anslutning till dessa verksamheter. För att olika former av mångbruk av skog ska kunna utvecklas är det nödvändigt

Foto: Karl Andrén / IBL Vision

5. Potential för mångbruk

Det finns en potential att utveckla mångbruk av skog. Eftersom många mångbrukare befinner sig, eller vill bedriva sin verksamhet på landsbygden, efterlyses en väl utvecklad landsbygdsolitik med en tydlig styrning och vision för framtiden. En politik som skapar goda förutsättningar inte minst för småföretagande, men som också bidrar till att upprätthålla nödvändig infrastruktur för att människor ska kunna leva och verka på landsbygden och till exempel ta emot besökare. Det är också av vikt att man utvecklar en rad styrmedel för att möjliggöra mångbruk. Mångbrukets utmaningar liknar därmed andra småföretagares utmaningar.

Allemansrätten är en central förutsättning för mångbruk, men här är det särskilt viktigt att respektera ägande-, brukande- och betesrätter. Det kan göras med stöd av formella avtal vid kommersiell verksamhet som riskerar att påverka dessa rättigheter.

Att se över de lagar som reglerar skyddade områden kan också bidra till att länka samman brukade och obrukade skogar och öppna upp för besöksnäringen att nyttja dessa områden. Förenklade regler som är centrala för att främja småföretagande på landsbygden, till exempel vad gäller strandskydd, livsmedelshandling, och upphandling, kan också bidra till att utveckla mångbruket.

Ekonomiska styrmedel behövs för att förbättra ekonomiska förutsättningarna för småföretagande på landsbygden, till exempel genom ökad tillgång på riskkapital och riktade ekonomiska stöd till landsbygdsföretag.

Slutligen kan olika former av samverkan och utveckling av kunskap bidra till mångbruket. Genom att etablera arenor på landskapsnivå för samverkan kan man utbyta erfarenheter mellan olika involverade aktörer. Myndigheter kan ges i uppdrag att erbjuda och sprida kunskap och information om mångbruk bland landsbygdsföretagare och satsa på utbildning och coaching i entreprenörskap.

Författare

Therese Bjärstig, Eva-Maria Nordström, Jasmine Zhang & Camilla Sandström.

Ansvarig utgivare

Annika Nordin

Kontaktperson

annika.mossing@slu.se

● Version 1, maj 2020

Läs
mer

www.futureforests.se

Foto: Kennerth Kullman/
Mostphotos

Referens

Nordström, E-M., Bjärstig, T., Zhang, J. 2020. Mångbruk – om att utveckla skogen för hållbar landsbygdsutveckling. Future Forests rapportserie 2020:5, Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå.

Lästips

1. Bjärstig, T., Sandström, C., Sjögren, J., Sonesson, J., Nordin, A. 2019. A struggling collaborative process – revisiting the woodland key habitat concept in Swedish forests. *Scandinavian Journal of Forest Research*. Open access.
2. Byström, J. 2019. Tourism development in resource peripheries: conflicting and unifying spaces in northern Sweden. Doktorsavhandling. Umeå universitet, Umeå.
3. Johansson, J., Bjärstig, T., Sandström, C. 2020. Vägar till effektiva samverkansprocesser – styrning, deltagande och dialog inom skogspolitikens ramar. Future Forests Rapportserie 2020:3, Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå, 32 s.
4. Johansson, J., Sandström, C., Lundmark, T. 2018. Inspired by structured decision making: a collaborative approach to the governance of multiple forest values. *Ecology and Society*, 23(4): 16.

SLU Future Forests

SLU Future Forests är en plattform för tvärvetenskaplig skogsforskning, samverkan och forskningskommunikation vid SLU i samarbete med Umeå universitet och Skogforsk.

- 🌐 www.futureforests.se
- 📧 SLU Future Forests nyhetsbrev
- 🐦 @_Futureforests
- 🗣️ Vi måste prata om skogen

SCIENCE AND
EDUCATION **FOR**
SUSTAINABLE
LIFE